נושאים באגרות הראי"ה

תפילה

20 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

האגרות על התפילה עוסקות פחות בעיון ויותר בחיים: בקשה שעשרה תלמידי חכמים יתפללו ליד הכותל המערבי (כרך א', אגרת כד), תעניות ציבור בעת צרה (כרך א', אגרת קכא; כרך ד', אגרת אקמ), ובתי כנסת במושבות ובערים החדשות (כרך א', אגרת רלג; כרך ב', אגרת תקמז).

הרב קוק דואג שבכל מקום יישוב יהיה "איזה בית מכובד, שיהיו קבוע לתפילה" (כרך א', אגרת רלג), ושיהיה בכבוד שמים. ובשאלות של נוסח התפילה הרב קוק משיב מתוך המקורות (כרך ד', אגרת ארמח).

תפילה בעת צרה

בעת צרה פונים אל הרב קוק כדי לארגן תפילה ותענית. הרב קוק מצטרף, אבל מקפיד שהדבר ייעשה בהסכמת גדולי הדור ובאחדות.

כרך א', אגרת כד: לרב מרדכי טוקצינסקי: הרב קוק מעביר בקשה מרוסיה שעשרה בני תורה יתפללו ליד הכותל המערבי על זוג שיזכה לבנים, על אבי המבקש, ועל יהודי פוניבז' הנרדפים.

"ע"כ אחשוב שמרוצה יהי' המבקש, שיתפללו עשרה ת"ח מהישיבה"

כרך א', אגרת קכא: לרב אהרן קצנלנבוגן: הרב קוק מסכים להצעה לגזור תענית ציבור כללית בגלל השבר החומרי והרוחני של העם, ובארץ ישראל פועלים לפי עצת הזקנים, ובראשם ר' שמואל סלנט.

"כמה נשבר לבי לשברי שברים, על שבר בת עמנו הגדול כים, השבר החמרי וביותר הרוחני"

כרך ד', אגרת אקמ: לחפץ חיים ולרב חיים עוזר גרודזנסקי: הרב קוק מצטרף לתענית הציבור בערב ראש חודש אלול ויפרסם אותה בארץ, ומבקש שיזהירו את עסקני 'אגודת ישראל' בארץ ממחלוקת ומלשון הרע.

"שיזהרו ממחלוקת, מלה"ר וביזוי ת'"

כרך ד', אגרת אשלא: לרב דוד צבי חן: הרב קוק מציע שבתפילתם על קבר רחל יאמרו שבע פעמים את מזמור יום רביעי, 'אל נקמות'.

בית הכנסת

כרך א', אגרת רלג: לוועד חדרה ולבני המושבה: עניין בית התפילה בחדרה מסובך ומבזה את כבוד שמים. הרב קוק מבקש לקבוע בית מכובד לתפילה יומית, ובפרט לשבתות ולמועדים.

"ותשימו מקום לד' באיזה בית מכובד, שיהי' קבוע לתפילה"

כרך ב', אגרת תיט: לד"ר ירמיאס: על בית הכנסת בחיפה. רב העיר, הרב ברוך מרקוס, הבטיח שלא תהיה בבית הכנסת נטייה רפורמית, ומצווה לחזק את ידי הבונים.

"ומצוה רבה היא לחזק ידי הבונים בכל בנין"

כרך ב', אגרת תקמז: לוועד תל אביב: מותר למכור את המגרש הישן שנועד לבית הכנסת ולבנות בית כנסת במקום מרכזי יותר, ובלבד שבמקום הישן לא יעמוד שימוש בזוי.

"כדי לכבד את הקודש, אדרוש, שיתנו עם הקונה"

נוסח התפילה וסגולותיה

כרך א', אגרת קלה: לר' יעקב, אב בית דין דרבנט: תודה על מחזור הפיוטים לספרדים עם הפירוש 'אהלי יעקב', שקיבץ את שירי הקודש הקדמונים.

"אשר קבץ את השירים היקרים משרי קודש הקדמונים, אשר היו פזורים זה בכה וזה בכה"

כרך ד', אגרת ארמח: למשורר י"ח לעוויט: הערות על הצעותיו לתיקון נוסח התפילה. אין להגיה 'תעלתנו' במקום 'תהלתנו' בברכת רפאנו, כי מקורה בירמיהו (יז יד).

כרך ב', אגרת שלו: לרב אריה לייב טרויב: הרב קוק מבקש את שם אמה של התורמת, כדי להתפלל לרפואתה, כי עניני תפילה מסוגלים יותר בשם האם.

"שעניני תפלה הם יותר מסוגלים בשם דאימא"

כרך א', אגרת קעה: לר' נפתלי אמסטרדם: המלצה על 'אסף נדחים' בירושלים, בית מחסה לזקנים העניים ביותר. הרב קוק מזכיר את מעלת תפילת העני.

"ותפילת עניים נכאי רוח כאלה כמה גדולה היא ונשגבה"

מה מלמדות האגרות

מקום קבוע לה'. בכל יישוב צריך בית תפילה מכובד, ומצווה "לחזק ידי הבונים" (כרך ב', אגרת תיט).

תפילה ואחדות. גם בתעניות הציבור הרב קוק מבקש להיזהר "ממחלוקת, מלה"ר וביזוי ת"ח" (כרך ד', אגרת אקמ).

כבוד הקודש. גם כשמוכרים מגרש של בית כנסת, דואגים שלא יעמוד שם שימוש בזוי (כרך ב', אגרת תקמז).

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרב אבינר מביא את דברי הרב קוק בהקדמה ל"עולת ראיה": עיקר התפילה אינו להשיג את מה שהאדם רוצה, אלא להידבק ברצונו של מקום. ואם כן, מדוע אנו מבקשים? משום שה' חפץ חסד ורוצה

שהעולם יהיה מלא טוב, והמתפלל כואב על החיסרון שבעולם. ולכן, כתב הרב קוק, ראוי להתפלל לא רק על הדבר המבוקש, אלא גם שיתמלא בדרכים שה' רוצה בהן. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"שיחה בבית הכנסת" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: שיחה בבית הכנסת היא עבירה משולשת: בין אדם למקום, בין אדם לחברו ובין אדם לעצמו. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"""התפילה משעממת אותי""" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: שאלה ותשובה לבחור שהתפילה הארוכה משעממת אותו ואינה אומרת לו דבר. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"קושי התפילה בדורנו" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: הקושי של דורנו בתפילה אינו רק קושי של ריכוז, אלא חסרון ביכולת לבטא את מה שבעומק הנפש. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"כוונה בתפילה" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: קשה להתכוון בכל התפילה - ובאילו חלקים כדאי להתרכז. (מקור: מתוך ספרי הרב)

נוסח האגרות

20 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת כד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרס"ה - יפו **נמען:** הרב מרדכי טוקצינסקי

הרב קוק מעביר בקשה מרוסיה שעשרה בני תורה יתפללו ליד הכותל המערבי ביום מסוים: על זוג שיזכה לבנים, על אבי המבקש שיזכה במשפט, ועל יהודי פוניבז' הנרדפים. המבקש מתחייב לשלוח כסף להדלקת נרות ולמתפללים. הרב קוק מבקש לשלוח לשם כך עשרה מבני הישיבה.

עיקרי הדברים

- תפילה ליד הכותל המערבי.
- עזרה ליהודי הגולה הנרדפים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג אלול תרס"ה[4].

כוח"ט[5] לכ'[6] ידידי הרב הג'[7] החו"ב[8] איש חמודות בתו"ר[9] וכל חמדה, מוהר"ם[10] טוקצינסקי שליט"א[11], וכא"ל[12] שלו'[13].

אחדשה"ט[14] באה"ר[15]. הגיעני מכתב בקשה מרוסיא, להתפלל בעשרה לפני כותל מערבי יובב"א[16] ביום ג' נצו"י[17] הבעל"ט[18], י"ט אלול, על יצחק בן יוסף, ואשתו לאה בת הנדל, שיפקדו בבנים טובים והגונים לעבודת השי"ת[19], ובחיי ומזוני רויחי, ושיתברכו בכל הברכות האמורות בברכת כהנים, עם כל הפירושים שנאמרו עליהן.

ושיזכה אביו יוסף במשפט הנועד להיות ביום הנ"ל[20], ושיפטר מעול שרוצים להטיל עליו, ושינצל יוסף הנ"ל וכל בני עיר פאניוועז, הנרדפים מהצר המציק אותם, מהנכרי הרשע שונאם ואויבם, האוכל שארם.

המתפללים יהיו בני תורה, כן יבקש המבקש. כותב שישלח סך ח"י[21] מארק, שממנו ידליקו לשם נשמת רמבעה"נ[22], והמותר לחלק להמתפללים, ואם יותר - לשארי עניים הגונים.

והנה ממכתב המבקש נראה, שהוא חושב שאהי'[23] גם אנכי בירוש' ליום הנ"ל. אבל כפי הנראה לא יזדמן לי להיות ליום הנ"ל בירושלים עיה"ק[24] ת"ו. ע"כ[25] אחשוב שמרוצה יהי'[26] המבקש, שיתפללו עשרה ת"ח[27] מהישיבה. והנה איני אחראי בעד הכסף הנ"ל, רק מכיר אני את המבקש, שהוא איש אמיד ונכבד, בן תורה וירי"ש[28], ובודאי אחשוב שיקיים את הבטחתו. ע"כ אם יחפוץ כת"ר[29] לשלוח עשרה מבני הישיבה שי'[30], לקיים כנ"ל[31] ולהתאמץ ברחמים על המבוקשים הנ"ל, אז כשיבא הסך הנ"ל אשלח בל"נ[32] ליד כת"ר לחלקו כפי ראות עיניו.

אחתום בברכת השנים ואה"ר[33], כנה"ר[34] ונפש ידי"ע[35],

אברהם יצחק ה"ק הנ"ל.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ה - השנה תרס"ה (1904/1905)
5. כוח"ט - כתיבה וחתימה טובה
6. לכ"ד - לכבוד
7. הג' - הגאון
8. החו"ב - החריף ובקי
9. בתוי"ר - בתורה ויראה
10. מוהר"ם - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ם (כגון ם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. וכא"ל - וכל אשר לו
13. שלו' - שלום
14. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
15. באה"ר - באהבה רבה
16. יובב"א - יבנה ויכונן במהרה בימינו אמן
17. נצו"י - נצבים וילך (שבוע הפרשות)
18. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
19. השי"ת - השם יתברך
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. ח"י - שמונה עשרה (18)
22. רמבעה"נ - רבי מאיר בעל הנס
23. שאהי' - שאהיה
24. עיה"ק - עיר הקודש
25. ע"כ - על כן
26. יהי' - יהיה
27. ת"ח - תלמידי חכמים
28. וירי"ש - ויראת שמים
29. כת"ר - כבוד תורתו
30. שי' - שיחיה
31. כנ"ל - כנזכר לעיל
32. בל"נ - בלי נדר
33. ואה"ר - ואהבה רבה
34. כנה"ר - כנפשו הרמה
35. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב אהרן קצנלנבוגן

הרב קוק מסכים להצעה לגזור תענית ציבור כללית בגלל השבר החומרי והרוחני של העם. בארץ ישראל פועלים לפי עצת הזקנים, ובראשם הגאון ר' שמואל סלנט, שמסכים רק אם הדבר יבוא מגדולי רוסיה: ר' חיים מבריסק, ר' אליהו חיים מלודז' וה'יחפץ חיים'. הרב קוק מציע את ב' בסיוון לתענית.

עיקרי הדברים

- תענית ציבור כללית על מצב העם.
- הצורך בהסכמת גדולי רוסיה וזקני ירושלים.
- הצעת ב' בסיוון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אד"ר[4] תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה מקודש לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה ויראת שמים, מלא חכמה ודעת, מוה"ר[7] אהרן שי'[8] קאצענעלענסאהן, וכא"ל[9] כן יפקדו לטוב מד' הטוב ב"ה.

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקרות ימין כבודו בשני מכתביו, החתום והגלוי, לנכון הגיעוני. ומה אומר ואדבר, כמה נשבר לבי לשברי שברים, על שבר בת עמנו הגדול כים, השבר החמרי וביותר הרוחני, אשר יחדו כתומם באו עלינו. ואנכי מצדי הנני מסכים בכל לב להצעת כת"ר[12], שיחד עם כל דרכי העצה וגדירת הפרץ, אשר חובתנו היא לאחוז בהם בכל עז, דהיינו לקשר יחד את לב כל הצדיקים והגאונים לעסוק בהארת אור ד' ב"ה, קדושתו ואמונתו בישראל, ע"פ[13] עצות עתיקות ועצות חדשות, אשר מקרוב תצמחנה מידי בורא רפואות ב"ה, אשר יצמיח ישועות לכל עת מצא, בכל דור ודור כפי ענינו, הנה התרופה המיוחדת של תענית צבור כללית גדולה היא מאד, בין ברוחניות, לעורר ימין עליון ואור חסד על עם ד', בין במורגש, התעוררות הלבבות לחיזוק התורה והיהדות והחזקת מעוז עץ החיים. אבל כשאני לעצמי, מובן הדבר שלעשות פעולה מאה"ק[14] צריכין אנו דוקא לעשות ע"פ עצת זקני גאונינו שי', והישיש שבהם הגר"ש[15] סלאנט שי' בראשם, והוא נ"י[16] דעתו מסכמת רק אז לצאת בכח גזרת תענית ציבור כללית, כשיהי'[17] הענין נדרש מרוסיא מיחידי גאוני הדור אשר שם, כמו הגאונים ר'[18] חיים מבריסק ור"א חיים מלאדז ובעל חפץ חיים שיחי'[19] וכיוצא בהם. ומה טוב ונכון הי'[20] להענין, אם יצא בזה לעזרה כבוד הגאון אבד"ק[21] דמח"ק[22] הר"מ[23] שליט"א[24], להיות פועל יחדו עם סיעת הגאונים הנ"ל[25] שי', ואנכי הצעיר הנה ידי עמם בע"ה[26], לכל דבר קדושת השי"ת[27] ואור ישועתו על עמו, ועינינו תלויות לרחמיו הרבים אשר ברוגז יזכר, ובאורו ואמתו יאר לנו.

ע"כ[28] כת"ר המתחיל במצוה אומרים לו גמור, וראוי לע"ד[29] שיעשה הדבר ליום כ' סיון הבע"ל[30], יהפכהו השי"ת לששון ולשמחה לנו ולכל ישראל, וא' כביר לא ימאס.

והי'[31] זה שלו' וברכת ד' וישועתו לראש כבוד ידי"נ[32] וביתו וכא"ל, ירומם אף ינשא, כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] מוקירו ומכבדו באהנ"א[35],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. מוה"ר - מורנו הרב רבי
8. שי' - שיחיה
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"פ - על פי
14. מאה"ק - מארץ הקודש
15. הגר"ש - הגאון רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. נ"י - נרו יאיר
17. כשיהי' - כשיהיה
18. ר' - רבי
19. שיחי' - שיחיו
20. הי' - היה
21. אבד"ק - אב בית דין קהילת
22. דמח"ק - דמחזיקי הדת (בלונדון)
23. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
25. הנ"ל - הנזכר לעיל
26. בע"ה - בעזרת השם
27. השי"ת - השם יתברך
28. ע"כ - על כן
29. לע"ד - לעניות דעתי
30. הבע"ל - הבא עלינו
31. והי' - והיה
32. ידי"נ - ידיד נפשי
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. באהנ"א - באהבה נאמנה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אייר תרס"ח - יפו **נמען:** הגאון ר' יעקב, אב בית דין דרבנט (כעת בירושלים)

הרב קוק מודה על מחזור הפיוטים לספרדים עם הפירוש 'אהלי יעקב', ומשבח את כינוס שירי הקודש הקדמונים. הרב קוק מסרב לכתוב הסכמה מתוך ענווה, ומצרף הערות. בין היתר הרב קוק מציע לגרוס 'דגולה' במקום 'סגולה', ומבאר את שלושת יסודות התשובה: חרטה, עזיבה וקבלה להבא, ואת המשמעות של 'יעיד עליו יודע תעלומות'.

עיקרי הדברים

- שבח למחזור 'אהלי יעקב'.
- הערות לפיוטים.
- יסודות התשובה ו'יודע תעלומות'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' אייר תרס"ח[4].

שלו'[5] רב, מריבון טב לכבוד מר ידי"נ[6] גברא רבא ויקירא הרב הגאון עוטה אורה, כליל תפארת, מלא וגדוש, בנגלות וגנוזות, עמוס בתורה ויראת ד' טהורה, כקש"ת[7] מוהר"ר[8] יעקב שליט"א[9], אבד"ק[10] דרבנד והגלילות, וכעת אוה למושב לו עיר עז לנו ירושלים עיה"ק[11] תובב"א[12].

שלו' רב בכפילא כדאמרו רבנן.

יקרת ימין מר ידי"נ שליט"א, בצירוף המחזור היקר עם פירושו הנפלא "אהלי יעקב", לשמחת לבבי קבלתי. ומה רחב לבבי בגילה ורינה, לראות את מעשי ידי כתר"ה[13] להתפאר. מה רב טובו אשר יעשה בזה לבית ישראל, וקהילות קודש הספרדים ד' עליהם יחיו, בהאירו אור יקרות על כל הפיוטים הקדושים, אוצרות אור וקדושת אמת משנים קדמוניות. ומה יקר הוא אוצרו הטוב, אשר קבץ את השירים היקרים משרי קודש הקדמונים, אשר היו פזורים זה בכה וזה בכה, ועתה הנה הכל שולחן ערוך מלא ברכת ד', מוכן לכל החפץ בעת רצון לדלות פנינים ממעמקי לב עמוק. זכות הרבים תהי'[14] תלוי' בו עדי עד.

ואשר דרש ממני כתה"ר[15] לבא בהסכמה על ביאורו היקר, קטנתי מאד ממדה זו, כי דברי קדשו כולם חביבים ויקרים, מעידים על טהרת לבב אומרם, ועל ידיעתו הרחבה בכל מקצעות התורה, ואנכי הצעיר ושפל אנשים, מה כחי לשבח את השבח המגיע לכתבים כאלה, המפיקים אור וזוהר כמראה הבזק וכעין החשמל לחמדת עינים ותאות כל נפש.

אין לי כ"א[16] לחתום בברכה, יאריך השי"ת[17] ימי כתר"ה ושנותיו בטוב ובנעימים, ותוסיף עוד ידו לתת לנו מטעמים מפרי תבונתו, להאיר עיני רבים, ותחזינה עינינו בשוב לציון גאולים, ובעמד הכהן לאורים ולתומים, ושרי קודש שיר חדש ישאו בגאון שם ד' בבית נכון ונשא, ויוסיפו ענוים בד' שמחה,

ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו בשמחת הר קדשו, כנפשו היקרה ונפש ענוד באהבתו, מציק לפניו מעומק לבו את ברכתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם ד' אלה, גוי קדוש על אדמת הקודש פה עיר הקודש יפו והמושבות תובב"א.

הנני מליט בזה איזה הערות. אמנם מפני הטרדא א"א[18] לי כעת לעבור על כל ד"ק[19], ואם יהי'[20] בחפץ ידי"נ יואיל נא להודיעני, ובהמשך הזמן, אשר יזמין השי"ת מדי עברי, קמא קמא אשלח לידי כתר"ה, ויוכל לעשות בהם כחפצו הטהור.

ידי"ע[21] הנ"ל[22]

דף ד' ע"א[23]. בפזמון "קמתי באשמורת" לרמב"ע[24]: "ונפשי שחרחרת" פי'[25] באה"י[26], כי החטאים פוגמים בנפש. ואם כי הדבר ודאי אמת, אבל לענין פשט כונת הסלח נלע"ד[27], שהוא הציור הפשוט, שנפשו עצובה ושחורה בקדרות רעיון ועצב, כלבוש שחורים, המורים על אבל ועוצב, ובזה הוא מבטא ענין של חרטה על החטאים, שהוא אחד מעקרי התשובה כמש"כ[28] ר"י בשע"ת[29].

"ותן כקדם סגולה". הגיה כת"ר[30] "ותחילה", אבל אין הלשון נושא עליו צחות השיר. ואולי צ"ל[31] "דגולה", שהיא כנס"י[32] הדגולה מכל העמים, כמו שאנו אומרים על הקב"ה[33] "דגול מרבבה". וכה"ג[34] דשבת פ"ח, דנמשלה כנס"י לתפוח משום דכתיב "כתפוח בעצי היער" על הקב"ה, וי"ל[35] דחביבא לי' להביא מדרשא, שהשבח הנאמר אצל הקב"ה ראוי להאמר על כנס"י, יותר מקרא ד"ריח אפיך כתפוחים" ומיושב קוהת"ו[36] שם ד"ה[37] פריו. ולקמן ד' ט"ו א', בפיוט "אראלי מעלה" אי' "דגולי סגולה", והעיר יפה שם כת"ר ע"ש[38] "איומה כנדגלות", ע"כ[39] קרובה היא הגהה זו לע"ד[40], ומקיימת יפה את צלצול החרוז בנקודותיו, כשיר משובח ונאות לרוח השיר.

שם ע"ב[41] "בן אדם". פי' כת"ר, ד"ישראל נקראים אדם" "אתם קרויים אדם", ויש להם תשובה. יל"ה[42] דהלא תשובה מועלת אפילו בב"נ[43], וננוה תוכיח, כמ"ש[44] חז"ל[45] שהם קרובי תשובה. ואולי י"ל[46], דדוקא על עבירה דחמס מהני תשובה, דמתקן בזה את הלאו ע"י[47] ההשבה, ולא בשאר עבירות, שא"א[48] לתקן העבר. אלא דלפי"ד[49] רש"י[50], עירובין ס"ב א' ד"ה לא, דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזילה, אבל בעכו"ם[51] לא כתיב השבה כו'[52], א"כ[53] גם בגזל מן הדין אין שייך תיקון, כיון שהעשה לא קיימא עלייהו לנתוקי ללאו, ומ"מ[54] חזינן דבידי שמים מהניא תשובה. אלא שהתוס'[55] השיגו ע"ד[56] רש"י, וס"ל[57] דב"נ[58] ג"כ[59] חייב להשיב, וי"ל דאה"נ[60] מחולק חמס משאר עבירות, דלא שייך בהו תיקון, ואפי'[61] לד' רש"י י"ל ע"פ[62] דברי רד"ק[63], דהקב"ה[64] מקפיד על החמס בב"נ יותר משאר עבירות, מפני שהוא נוגע יותר לישובו ש"ע, וא"כ[65] י"ל דכיון דשבו בפועל, ונתקן ישוב העולם, שוב אין הקב"ה נזקק להם לענשם בעוה"ז[66], ומ"מ י"ל דבעוה"ב[67] עוד עונם בם. אבל הלא ידוע דאדה"ר[68] וקין תרח וישמעאל עשו תשובה ונתקבלו, והתוס'[69] ע"ז[70] ג' ועוד כ"מ[71] כתבו דבני אדם מקרי ג"כ ב"נ[72], כלומר בני אדה"ר[73], ומשו"ה[74] נקרא יחזקאל בן אדם, כד' האריז"ל[75] בלקו"ת[76], משום שהי'[77]

ממש בנו של אדה"ר משורש קין, וכ"ה בגילגולים פכ"ג[78], וי"ל דה"נ[79] אמר בן אדה"ר שעשה תשובה, וראויים כל תולדותיו ללכת בעקבותיו ולשוב אל ד' ורפא להם.

ד' ה' ע"א, "רחץ וטהר". ראוי להשלים עם ד' כת"ר, כשם ששם אמרו לו שהוא דבר קל, - והריוח מרובה, שרק ע"י הרחיצה הקלה ישיג רפואה שלמה, ה"נ[80] התשובה היא קרובה מאד וקלה, כעדות תוה"ק[81] "כי קרוב אליך הדבר מאד", והריוח גדול מאד רפואה שלמה לגוף ולנפש ולכל העולם כולו, כדחז"ל[82] בשלהי יומא, שאפי'[83] אחד ששב מוחלין לו ולכל העולם כולו ומביא רפואה לעולם, וכמשל הר"י[84] בשע"ת ע"ד התפוסים ע"י עון למלכות, שהשאיר להם מחתרת פתוחה, והי'[85] הקצף גדול על מי שלא ברח, כיון שראה המחתרת פתוחה לפניו, ש"מ שרצון המלך להנצל על ידה בנקל, כי חפץ חסד הוא.

שם, "מאסונים". העיר כת"ר שנקט יראת העונש, משום דלאו כולי עלמא גמירי לאחוז בתשובה מאהבה ומיראה עילאה, וכהא דקיי"ל[86] דברכות וקללות או אזהרות ועונשים נקראים ומתרגמים, מגילה כ"ה ב' ולא חיישינן דלמא אתו למיעבד מאהבה ומיראה. ומ"מ י"ל דאסונים כולל ג"כ האסון היותר גדול של הריחוק מקרבת ד' ב"ה שהוא הטוב האמיתי, א"כ הוי בכלל יראת אמת הבאה מאהבה.

ד' ו' א'. "אתה יודע רזי עולם". לא אמנע מהציג מה שפרשתי לע"ד בנוסח זה, שהוא מובא ג"כ בהקדמה לוידוי "על חטא", ולכאורה אינו כ"כ[87] מענין וידוי. אלא דבאמת עקרי תשובה הם שלשה, כדי הר"י בשע"ת, חרטה על העבר, ועזיבת החטא מהמחשבה והרצון בהוה, וקבלה על להבא, ולפי"ד[88] הרמב"ם[89] בריש ה' תשובה נראה שמצות וידוי הוא שיאמר אלו הענינים של החרטה העזיבה והקבלה, וכלשון הוידוי שהוא ג"כ בירושלמי שלהי יומא, אמנם בבבלי לא נזכר שבכלל מצות וידוי הוא שיאמר עניני התשובה לחלקיהם כ"א "אבל אנחנו חטאנו", כדאמרי' ביומא פ"ז ב' ש"מ עיקר וידוי האי הוא, וע"כ[90] לא מצינו במטבע התפילות של הקדמונים הקבוע לכל ישראל מפורש פרטי חרטה עזיבה וקבלה, כ"א הזכרת החטא שהוא ענין הרחבה ל"אבל אנחנו חטאנו", ונראה דהפרטים ע"פ הבבלי הם בכלל תשובה שבמחשבה ולא בכלל מצות וידוי. ולפי"ז[91] צ"ע[92] למה פסק הרמב"ם, שצריך שיאמר אלו הענינים. ואולי י"ל שחילק בין יחיד לציבור, דבירו' וכן ברמב"ם[93] הוא לשון יחיד, וכדאמרי' בברכות י"ב ב' למען תזכרי ובושת דילמא ציבור שאני, וי"ל דה"נ יש להקל גבי ציבור בהזכרת החטא בעלמא יותר מיחיד, שצריך ג"כ לפרש פרטי התשובה בוידויו, והכי שפיר לן שלא לאפושי במחלוקת בין התלמודים כמה דאפשר. וי"ל דמ"מ רמוז כאן כל שלשת דרכי התשובה בוידוי, דהנה החרטה כבר כתב הר"י בשע"ת דאינה דומה לפי מה שהחטא גדול בעיניו, שהרי הפסד דינר ג"כ קשה בעיני האדם ומתחרט ע"ז ומ"מ אינו דומה חרטתו למי שאבד כל הונו בענין רע, וק"ו[94] הנשמה היקרה כבודה בת מלך ממ"ה הקב"ה, א"כ א"א שתהי'[95] חרטה גמורה כדינה כ"א אם ידע האדם כמה החטא פוגם, וכאשר באמת פגמי החטא עולים הם למעלה בסדרי העולמות והנשמות כולם, דחד בחד סביך, ע"כ אמתת צורת החרטה אינה גלויה כ"א ליוצר בראשית ב"ה, שהוא לבדו יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי, ויודע עד היכן שפע החיים של כל חי נפגם ע"י סתימת החטאים, ועל פיהם ראוי שתהי' עמוקה

החרטה, ולענין העזיבה כן לא יוכל האדם לדעת את לבבו בעצמו, כי ישנן מחשבות נעלמות שאפילו בעל המחשבה לא ידע אותה, ולפעמים היא מתגלה ע"י התעוררות מן הצד ואתגלי בהתתא, אמנם יוצר האדם חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב צריך שיהי'[96] ענין העזיבה על דעתו העליונה ב"ה. ולענין הקבלה להבא הלא צריך לקבל לעמוד בפני החטא גם אם יזדמנו סבות מזיקות ומעוררות את כח הרע בנפש, מ"מ[97] יהי' גיבור לעמוד בפרץ, ואיך ידע האדם כמה גדול הוא הכח העתיד לבא עליו בתור נסיון, אלא יודע תעלומות אשר "אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך", אתה יודע כל העתידות, וע"פ[98] כל האופנים העתידים החקוקים בידיעה העליונה תבא הקבלה על להבא להתגבר על יצרו ולהמנע מן החטא. וזהו ענין "יעיד עליו יודע תעלומות" האמור בהר"מ[99]. וכללו כאן ברמיזה ג' תוכני התשובה לצאת ידי הירושלמי גם בוידוי הנאמר בדיבור.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אבד"ק - אב בית דין קהילת
11. עיה"ק - עיר הקודש
12. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
13. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
14. תהי' - תהיה
15. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
16. כ"א - כי אם
17. השי"ת - השם יתברך
18. א"א - אי אפשר
19. ד"ק - דברי קדשו
20. יהי' - יהיה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. ע"א - עמוד א
24. לרמב"ע - לרבי אברהם אבן עזרא
25. פי' - פירוש
26. באה"י - באהבה יתירה
27. נלע"ד - נראה לעניות דעתי
28. כמש"כ - כמו שכתב
29. בשע"ת - ב"שערי תורה" (שם מוסד)
30. כת"ר - כבוד תורתו
31. צ"ל - צריך להיות
32. כנס"י - כנסת ישראל
33. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא

34. וכה"ג – וכהאי גוונא
35. וי"ל – ויש לומר
36. קוהת"ו – קושיית התוספות
37. ד"ה – דיבור המתחיל
38. ע"ש – עיין שם
39. ע"כ – על כן
40. לע"ד – לעניות דעתי
41. ע"ב – עמוד ב
42. יל"ה – יש להעיר
43. בב"נ – בבני נח
44. כמ"ש – כמו שכתב / כמו שנאמר
45. חז"ל – חכמינו זכרונם לברכה
46. י"ל – יש לומר
47. ע"י – על ידי
48. שא"א – שאי אפשר
49. דלפ"ד – דלפי דעתי
50. רש"י – רבי שלמה יצחקי
51. בעכו"ם – בעובדי כוכבים ומזלות
52. כו' – וכולי (וכן הלאה)
53. א"כ – אם כן
54. ומ"מ – ומכל מקום
55. שהתוס' – שהתוספות
56. ע"ד – על דבר
57. וס"ל – וסבירא ליה
58. דב"נ – דבן נח
59. ג"כ – גם כן
60. דאה"נ – דאין הכי נמי
61. ואפי' – ואפילו
62. ע"פ – על פי
63. רד"ק – רבי דוד קמחי
64. דהקב"ה – דהקדוש ברוך הוא
65. וא"כ – ואם כן
66. בעוה"ז – בעולם הזה
67. דבעוה"ב – דבעולם הבא
68. דאדה"ר – דאדם הראשון
69. והתוס' – והתוספות
70. ע"ז – על זה
71. כ"מ – כל מקום / כל מה (ש...)
72. ב"נ – בן נח / בני נח
73. אדה"ר – אדם הראשון
74. ומשו"ה – ומשום הכי
75. האריז"ל – האר"י זכרונו לברכה
76. בלקו"ת – בליקוטי תורה
77. שהי' – שהיה
78. פכ"ג – פרק כ"ג
79. דה"נ – דהכי נמי (שכך גם)
80. ה"נ – הכי נמי (כך גם)

81. תוה"ק - תורתנו הקדושה
82. כדחז"ל - כדברי חכמינו זכרונם לברכה
83. שאפי' - שאפילו
84. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
85. והי' - והיה
86. דקיי"ל - דקיימא לן
87. כ"כ - כל כך
88. ולפ"ד - ולפי דעתי
89. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
90. וע"כ - ועל כן
91. ולפי"ז - ולפי זה
92. צ"ע - צריך עיון
93. ברמב"ם - ברבי משה בן מימון
94. וק"ו - וקל וחומר
95. שתהי' - שתהיה
96. שיהי' - שיהיה
97. מ"מ - מכל מקום
98. וע"פ - ועל פי
99. בהר"מ - ב + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' כסלו תרס"ט - יפו **נמען:** הגאון ר' נפתלי אמסטרדם

המלצה על המוסד 'אסף נדחים' בירושלים, בית מחסה לזקנים העניים ביותר, שאין להם כסף ולא זכות להתקבל לבתי מחסה אחרים. הרב קוק מצטט את הזוהר (בלק) על מעלת תפילת העני, ש'מעטפת' את כל התפילות. ר' שמואל סלנט העיד על ישרות הנהגת המוסד.

עיקרי הדברים

- 'אסף נדחים' - בית לזקנים עניים.
- מעלת תפילת העני (זוהר בלק).
- קריאה לתמוך במוסד.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' כסלו תרס"ט[4].

שלו'[5] וברכה מקודש, לכבוד ידי"ן[6] הרב הגאון המובהק, צדיק ונשגב, מוהר"ר[7] נפתלי אמסטרדם שליט"א[8].

יקרת מכתב כ"ג[9] מר אהובי שי'[10] הגיעני. וע"ד[11] המוסד הנשגב "אסף נדחים", שדגל הדר"ג[12] מתנוסס עליו, חשבתי בדעתי שאך למותר הוא לחזקו בדברי. אבל לעשות רצון צדיק חפצתי, ואדברה נא נגד כל קהל עם ד', בארצנו הקדושה ובכל תפוצות הגולה. כמה מעלות גדולות וקדושות לבית הגדול הזה, אשר ישים את עין טובתו על האומללים שבאומללים אשר באה"ק[13], המה הזקנים הנדחים, אשר אין להם כל מכיר וגואל, ואין ידם משגת לתן כל מכסת ערך, לסיוע הקופה, כדי להכנס לאיזה מוסד, אשר רבו בהם הזקנים היושבים מכבר, כן ירבו, ביחוד מאלה שיש להם איזה סכום כסף, אשר אמנם לא יספיק להם למחיתם, והמה מקבלים טובה רבה מבתי המחסה לזקנים, אשר נוסדו מכבר, בהכנסם אל תוכם, גם אחרי אשר יתנו איזה סך לקופת הבתים הנ"ל[14], כי גדלה מאד הוצאתם, יהיו פועליהם ומחזיקיהם ברוכים לעד. אבל גורל הזקנים האביונים, שאין להם לא יכולת להכנס ע"י[15] זכות מעט רכוש, וגם לא ע"י איזו זכות של הצטיינות מיוחדת, - אשר כמובן ת"ח[16] מצויינים יתקבלו תמיד בהיות מקום בבתי המחסה הקבועים, גם כשאין להם יכולת לתן איזה סיוע לקופת המוסדות, - ועם זה המה זקנים כשרים, ומהם רבים הוגי תורה ושוקדי עבודת ד', מי ינוד להם, מה מר הוא מנת חבל חייהם, בשבתם בענים בעיר קדשנו ותפארתנו, אשר נהרו ממרחקים, לפעמים במסירות נפש, לשמה ולזכרה הקדוש. ומי זה יוכל לתנות איפוא צדקת גדולי המעשה, מיסדי בית "אסף הנדחים", שכולו מקודש דוקא לזקנים האמללים שבאומללים, הנשכחים מאדם ומתבל. מה גדול הוא מעשה חסד זה, לזכרון לעד יהיה שמם וזכרם של פועלי צדק אלה בהיכל ד', אוהב חסד וצדקה, השוכן את דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולב נדכאים. די' לנו הערובה של שם כבוד גאונו, המפורש על יסוד המוסד הזה, שנהי'[17] בטוחים בו, שהכל יתנהג לתעודתו היותר נאמנה. וכן כתב לי כי'[18] גאון עוזנו ס"ק[19] מרן

הרש"ס[20] שליט"א במכתב קדשו, בתשובה ע"ד[21] שאלתי ממנו אודות הבית הגדול הזה, שאמנם מפני מצב בריאות גופו הטהור הרפה, - יחזקהו השי"ת[22] לאורך ימים טובים לשמחת כל בית ישראל - לא יוכל לבקר בעצמו את המוסד, אבל מפי כבוד גאונו שמע כי ישרה הנהגתו. ואקוה שכל יודעי שם הדר"ג ומכירי צדקתו, הרבים בישראל ב"ה, יתאמצו בכל כחם לחזק ולאמץ את המפעל הגדול הזה, אשר כוננו ידי צדיק כביר כ"ג שליט"א. ובכח הרבים, אשר מקרוב ומרחוק יתאמצו להוסיף אימוץ, ליסוד עמוד אור חסד זה, על מכון עיר עז לנו, אלקים יכוננה סלה. יוכלו בעזרת השי"ת להגדיל פעלם ולאסוף אליהם כל נדח באה"ק, לתן להם מקור מנוחה ומחיה וארוכה די סיפוקם, למען יוכלו לבלות את ימי חייהם בתורה ובתפילה על פלטת שה פזורה בין עמים רבים, ולעורר תמיד רחמים רבים בתפילת ישרים, על כל איש מר-נפש וכל נתון בצרה וצוקה. ותפילת עניים נכאי רוח כאלה כמה גדולה היא ונשגבה, כמה היא בוקעת ועולה למרומים, לפני שומע צעקה הקרוב לשועת נכאים. וכדז' זוה"ק[23] פי' בלק קצ"ה א': "מאן חשיבא מכולהו הוי אימא תפלה דעני, תפלה דא קדים לתפלה דמשה, וקדים לתפלה דדוד, וקדים לכל שאר צלותין דעלמא, מ"ט בגין דעני איהו תביר לבא וכתיב קרוב ד' לנשברי לב וגו'[24], ומסכנא עביד תדיר קטטה בקוב"ה[25] וקוב"ה[26] אצית ושמע מלוי, כיון דצלי צלותיה פתח כל כוי רקיעין, וכל שאר צלותין דקא סלקין לעילא דחי לון ההוא מסכנא תביר לבא, דכתיב תפלה לעני כי יעטוף, כי יתעטף מבעי ליה, מאי כי יעטוף, אלא איהו עביד עטופא לכל צלותין דעלמא, ולא עאלין עד דצלותא דיליה עאלת, וקוב"ה אמר יתעטפון כל צלותין וצלותא דא תיעול לגבאי כו'[27], עיי"ש"ה[28], אשר מזה יראו כל נבוני לב, היראים וחרדים לדבר ד' באמת, אוהבי צדקה וחסד, כמה גדול ונשא הוא מכון קדוש זה, אשר נדחים עניים ואביונים, אנשים תמימים, נדכאים ונאנחים, יוכלו לעסוק בתפלה בעיר ד' שמה, כמה ריוח והצלה יש בזה למחזיקיהם מכל צרה וצוקה, וכמה שפע ברכה וחסד נכון לפניהם מתפילת עניים כאלה במקום קדוש משכני עליון.

בשמו יתברך, הקרוב לצעקת עניים ומרחם על נדחים וחלכאים, אשים מבטחי, שיצליח כ"ג וכל מסעדיו על דרכו בקודש אשר החל, וברכת אובדים, זקנים, נאנקים, עליו תבא, והמוסד היקר הזה יהי'[29] לשם ולתפארת בין המוסדות היקרים, המתנוססים בכל גאונם ותפארתם, לפאר את מרום עיר קדשנו ותפארתנו תובב"א[30], והי'[31] מעשה הצדקה שלם, כנפשו היקרה ונפש ידי"ע[32] דורש"ת[33] בכל לונ"ח[34], מברכו בהצלחת פעלו המקודש באה"ר[35],

הק'[36] אברהם יצחק הכהן קוק אב"ד[37] דפה עיה"ק[38] יפו והמושבות תובב"א.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. שלו' - שלום
6. ידי"ן - ידידנו
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. כ"ג - כבוד גאונו

10. שי' - שיחיה
11. וע"ד - ועל דבר
12. הדר"ג - הדרת גאונו
13. באה"ק - בארץ הקודש
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. ע"י - על ידי
16. ת"ח - תלמידי חכמים
17. שנהי' - שנהיה
18. כ' - כבוד
19. ס"ק - סעיף קטן
20. הרש"ס - הרב שמואל סלאנט
21. ע"ד - על דבר
22. השי"ת - השם יתברך
23. זוה"ק - זוהר הקדוש
24. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
25. בקוב"ה - בקודשא בריך הוא
26. וקוב"ה - וקודשא בריך הוא
27. כו' - וכולי (וכן הלאה)
28. עיי"ש - עיין שם היטב
29. יהי' - יהיה
30. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
31. והי' - והיה
32. ידי"ע - ידידו עוז
33. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
34. לונ"ח - לנחמת ציון
35. באה"ר - באהבה רבה
36. הק' - הקטן
37. אב"ד - אב בית דין
38. עיה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** ועד חדרה ובני המושבה

עניין בית התפילה בחדרה מסובך ומבזה את כבוד שמיים. הרב קוק מבקש לקבוע בית מכובד לתפילה יומית, ובפרט לשבתות ולמועדים.

עיקרי הדברים

- בית תפילה קבוע בחדרה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ט מ"ח תר"ע'יין.

לכבוד הועד הנכבד בחדרה ת"ו ולכללות בני המושבה יברכם ד', שלו'[4] וברכה.

אחי האהובים, הגיעני מכתב שענין בית התפילה מסובך מאד במושבה היקרה שלכם, ועי"ז[5] מתחלל כבוד תוה"ק[6] ובכלל כבוד שמים וכל קודש ישראל.

ע"כ[7] הנני בזה לעורר את רוחכם הנדיבה, שתואילו לאחוז בכל האמצעים שבידכם הנדיבה, ותשימו קץ לעלבון נורא זה, ותשימו מקום לדי' באיזה בית מכובד, שיהי'[8] קבוע לתפילה בכל יום, ובפרט בימי ש"ק[9] ומועדי ד'. ותקותי חזקה, שבזכות זה יברך ד' אתכם בכל מעשי ידיכם, וכל המסייע לדבר מצוה רבה זו יתברך בכל טוב, ונגע לא יקרב באהלו, ויראה ברכה בכל מפעלו על אדמת הקודש, כנפשם היקרה ונפש דורשם לטובה ולברכה,

ברגשי כבוד ויקר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שלו' - שלום
5. ועי"ז - ועל ידי זה
6. תוה"ק - תורתנו הקדושה
7. ע"כ - על כן
8. שיהי' - שיהיה
9. ש"ק - שבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג תשרי תרע"א - יפו **נמען:** הרב אריה לייב טרויב

הרב קוק מדווח שחילק 25 רובל כסף מתרומת מרת מלכה האצעס לתלמידי חכמים בארץ, ומבקש את שם אמה כדי להתפלל לרפואתה, כי תפילה מסוגלת יותר בשם האם (זוהר; שבת סו ב).

עיקרי הדברים

- חלוקת תרומה לתלמידי חכמים.
- תפילה בשם האם.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג תשרי ש"ת[4] ש"ג תרע"א[5].

שלו'[6] וברכה מקודש לכבוד ידי"נ[7] הרב המאוה"ג[8] מעוז ומגדל סוע"ה[9] אוצ"ת[10] וירא"א[11], מו"ה[12] אריי ליב טרויב שליט"א[13].

אחדש"ה[14] כמשפט לאוהבי אמת.

שמחתי לראות גלילי ידי אוהב טהר לב כתר"ה[15] שי'[16], ואפריון אמטיי' על כל אותות ידידותו הנאמנה, וכמים הפנים אברך באה"ר[17] את כת"ר[18] ידינ"ע[19] וכא"ל[20].

וע"ד[21] הסך 25 רו"כ[22] מהאי מרת מלכה האצעס תחי'[23], הנה בתחילה הי'[24] דבר ר"ז שו"ב[25] נ"י[26] לתן את הסך למוסד שיקבל עליו את החיובים לאחר אריו"ש[27], וכאשר דבר זה הוא מהנמנעות בעד סכום כזה הודעתיו אז, והיתה תשובתו שאחלק לצדקה לפי דעתי ליושבים לפני ד' באה"ק[28], וכן עשיתי ונתחלק הסך בין ת"ח[29] יקרים יראי ד' וחושבי שמו, השוקדים על דלתי תוה"ק[30] פעה"ק[31] ת"ו, וזכות החזקת ת"ח, ביחוד באה"ק, תעמוד להנדיבה הנ"ל[32] לברכה ולשלוח לה רפו"ש[33] רפוה"נ[34] ורפוה"ג[35] לאוי"ט[36].

ראוי להודיענו שם אמה, למען הזכירה בעת רצון, לטובה ולברכה, כידוע ע"פ[37] הזוה"ק[38], שעניני תפלה הם יותר מסוגלים בשם דאימא. וזכר לדבר בתלמודא שבת ס"ו ב' כל מניני בשמא דאימא.

והנני חותם בכל חותמי ברכות בקודש ובחול, כנה"ר[39] ונפש ידי"ע[40] דוש"ת[41] באה"ר ואה"ע[42],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ש"ת - של תורה
5. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
6. שלו' - שלום

7. ידי"נ – ידיד נפשי
8. המאוה"ג – המאור הגדול
9. סוע"ה – סיני ועוקר הרים
10. אוצ"ת – אוצר תורה
11. וירי"א – וירא אלקים
12. מו"ה – מורנו הרב
13. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
14. אחדש"ה – אחרי דרישת שלומו הטוב
15. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
16. שי' – שיחיה
17. באה"ר – באהבה רבה
18. כת"ר – כבוד תורתו
19. ידינ"ע – ידיד נפשי עוז
20. וכא"ל – וכל אשר לו
21. וע"ד – ועל דבר
22. רו"כ – רובל כסף
23. תחי' – תחיה
24. הי' – היה
25. שו"ב – שוחט ובודק
26. נ"י – נרו יאיר
27. אריו"ש – אריכות ימים ושנים
28. באה"ק – בארץ הקודש
29. ת"ח – תלמידי חכמים
30. תוה"ק – תורתנו הקדושה
31. פעה"ק – פה עיר הקודש
32. הנ"ל – הנזכר לעיל
33. רפו"ש – רפואה שלמה
34. רפוה"נ – רפואת הנפש
35. ורפוה"ג – ורפואת הגוף
36. לאוי"ט – לאורך ימים טובים
37. ע"פ – על פי
38. הזוה"ק – הזוהר הקדוש
39. כנה"ר – כנפשו הרמה
40. ידי"ע – ידידו עוז
41. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
42. ואה"ע – ואהבת עולם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אדר תרע"ב - יפו **נמען:** ד"ר ירמיאס

על בית הכנסת בחיפה: הרב ברוך מרקוס, רב חיפה, תלמיד חכם וירא שמים, הבטיח שלא תהיה בבית הכנסת נטייה רפורמית. מצווה לחזק את ידי הבונים.

עיקרי הדברים

- בית הכנסת בחיפה - אין חשש רפורמה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ח אדר, תרע"ב[4].

שלו'[5] וברכה לכבוד החכם המרומם, נדיב ושוע, מר ד"ר[6] ירמיאס נ"י[7].

אחדשה"ט[8].

את יקרת מכתבו קבלתי, ע"ד[9] בנין ביהכ"נ[10] שבחיפה ת"ו. הנה לבד מה שהרב בעיה"ק[11] הנ"ל[12] ר'[13] ברוך מרקוס הוא מוחזק אצלי לת"ח[14] מופלג וירא שמים, וחזקה על חבר שכמותו, שלא יוציא מת"י דבר שאינו מתוקן. ובודאי יהי'[15] ביהכ"נ הנ"ל בנוי על טהרת הקודש, כרצון יראי ד' וחושבי שמו, - הנה כתבתי בזה ביחוד לכבוד הרב הנ"ל, והגיעה לידי תשובה ממנו ומועד הבנין, בהבטחה גמורה שלא תהי'[16] בביהכ"נ[17] הנ"ל ח"ו[18] שום נטי' לצד ריפורמה ח"ו. ואקוה שבעה"י[19] יהי' כל הבנין קודש לד' כרצוי לשלמי אמוני ישראל. ומצוה רבה היא לחזק ידי הבונים בכל בנין באה"ק[20], וק"ו[21] בנין של קדושה ותפילה, הקבוע לדורות.

והנני בזה חותם ברגשי כבוד וידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. שלו' - שלום
6. ד"ר - דוקטור
7. נ"י - נרו יאיר
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. ע"ד - על דבר
10. ביהכ"נ - בית הכנסת
11. בעיה"ק - בעיר הקודש
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. ר' - רבי
14. לת"ח - לתלמידי חכמים

15. יהי׳ – יהיה
16. תהי׳ – תהיה
17. בביהכ״נ – בבית הכנסת
18. ח״ו – חס ושלום
19. שבעה״י – שבעזרת השם יתברך
20. באה״ק – בארץ הקודש
21. וק״ו – וקל וחומר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' אייר (נשלח י"א סיון) תרע"ג - יפו **נמען:** ועד תל אביב

פסק: מותר למכור את המגרש הישן שנועד לבית הכנסת בתל אביב ולבנות בכסף בית כנסת במקום מרכזי יותר, שקרוב לכל השכונות החדשות. תנאי: במקום הישן לא יעמוד שימוש בזוי. עוד מזרז הרב קוק לבנות בית מרחץ.

עיקרי הדברים

- מכירת מגרש בית כנסת.
- תנאי - אין שימוש בזוי.
- בית מרחץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א סיון תרע"ג[4].

לכבוד הועד הנכבד לפרור תל-אביב, פעה"ק[5] ת"ו, שלו'[6] וברכה.

נדרשתי ע"י[7] האדונים הנעלים מר דיסקין ומר לב להורות כד"ת[8], ע"ד[9] שאלת המגרש אשר נועד לבנין ביהכנ"ס[10] בת"א, וכעת לפי התרחבות הישוב ע"י הפרורים החדשים ב"ה, דעת הרבים מסכמת להעתיק את מקום הבנין הקדוש למקום יותר מרכזי, ולפי מצב זה, הכרחי הדבר למכור את המגרש הישן, ודמי הקרקע יעלו לבנין ביהכנ"ס במגרש החדש, ובאו השואלים הנכבדים הנ"ל[11] בתור באי כח הקהל הנכבד, לדרוש את דעתי, אם אין כאן מניעה מצד דין תוה"ק[12].

אתכבד בזה להודיעם, שלפי המצב שנשתנה במשך השנים הללו, הנני מוצא שהדבר נכון וישר לבנות את בית ד' במקום היותו קרוב בשוה לכל הפרורים החדשים, ואין שום איסור למכור את המגרש לכל בר ישראל, כדי לבנות בדמיו את ביהכנ"ס במגרש המרוצה מהסכמת הקהל, וטובי העדה, עסקני הצבור, הממונים על ענין זה. כדי לכבד את הקודש, אדרוש, שיתנו עם הקונה, שעל אותו החבל שהיה נועד לבנין ביהכנ"ס לא יעמוד תשמיש בזוי, כבתי כסאות או תיבת הזבלים, וכיו"ב[13].

מדי דברי אזכיר את כבוד הועד הנכבד, להזדרז ע"ד בנין בית המרחץ להרבות עבודה וחיים ועז לישראל על אדמת קדשו, וצור ישראל יצמיח לנו מהרה צמח קרן ישועתו, בגאולה וישועה לאסירי התקוה בהר קדשו, אשר אהב סלה.

בעה"ח ז' אייר תרע"ג

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעיה"ק[14] יפו והמושבות ת"ו.

---

1. ב"ה - ברוך השם

2. עיה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. פעה"ק - פה עיר הקודש
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. כד"ת - כדת תורה / כדרך תורה - לפי ההקשר
9. ע"ד - על דבר
10. ביהכנ"ס - בית הכנסת
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. תוה"ק - תורתנו הקדושה
13. וכיו"ב - וכיוצא בזה
14. פעיה"ק - פה עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה תשרי תרע"ד - יפו **נמען:** ד"ר אנגל, מנהל 'תחכמוני'

הוראות לשנת הלימודים: הרב קוק מתנגד לספרי הלימוד החדשים, שמנתקים את הילדים מלימוד התנ"ך המקורי, ושום ספר לימוד לא ייכנס בלי הסכמתו. הרב קוק מסכים ללימוד גרמנית כמקצוע רשות מהמחלקה הרביעית. הרב קוק משבח את חיזוק התפילה בציבור, ומבקש להכניס לתוכנית תפילות, פיוטים ושירי קודש.

עיקרי הדברים

- נגד ספרי לימוד חדשים לתנ"ך.
- גרמנית כמקצוע רשות.
- תפילה ופיוטים בתוכנית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה תשרי תרע"ד[4]

כ'[5] ידידי הרה"ח[6] מר ד"ר[7] ענגיל נ"י[8], שלו'[9].

אתכבד להודיע את כבודו את דעתי אודות מהלך בית ספרנו לזמן הבעל"ט[10], באיזה פרטים נחוצים:

א) בכלל הנני מתנגד לספרי-הלימוד החדשים, הקורעים מילדינו את הלימוד המקורי החי לעולמים, של ספרי תנ"ך[11]. ועכ"פ[12] אדרוש שלא יכנס שום ספר-לימוד לביה"ס[13], להמסר לתלמידים ולהשתמש בתור ספר שמושי למורים בלמדם עם התלמידים, בלא הסכמתי.

ב) על דרישת כבודו להנהיג את השפה הגרמנית בתור שפה של רשות, בתכנית הלמודים מהמחלקה הרביעית והלאה, הנני מסכים.

ג) הנני מחזיק טובה לכבודו ע"ד[14] התחזקות מצב התפילה בציבור עם התלמידים. ישר חילו. ואבקש בזה מכבודו להתאמץ להכניס כמה דאפשר מעניני התפילה והפיוטים, ושירי קודש הקדמונים, בתכנית הלימודים.

ברגשי כבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. כ' - כבוד
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור

8. נ"י - נרו יאיר
9. שלו' - שלום
10. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
11. תנ"ך - תורה נביאים כתובים
12. ועכ"פ - ועל כל פנים
13. לביה"ס - לבית הספר
14. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט טבת תרע"ד - יפו **נמען:** הרב גדליה והרב חיים דוב (כנראה ממושבה בגליל)

הרב קוק מצרף מאה פרנק מכולל סובאלק לר' א', אף שביקש יותר. הרב קוק שמח שהסירו את 'חרפת הגויים' - הבימה (כנראה בבית הכנסת). הרב קוק מצרף מכתב לוועד בעניין שכר הממונה ר' פ' סוקולוביץ.

עיקרי הדברים

- תמיכה מכולל סובאלק.
- הבימה.
- שכר הממונה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט טבת תרע"ד[4]

שלו'[5] וברכה לידידי האהובים הרבנים היקרים ונכבדים מו"ה[6] גדלי' ומו"ה[7] חיים דוב שליט"א[8], וכל אשר להם ברכת ד' עליהם.

יקבלו כת"ר[9] בזה רצוף סך מאה פרנק, שהגיעני מכולל סובאלק בעד ר"א. אם כי מאד אני מצטער על אשר בקשתנו עשתה רק מחצה, וכדאי הוא האיש הנכבד הנ"ל[10] למלא את מבוקשו בשלמות, אבל הם התנצלו שדוחק הקופה גדול הוא מאד, ועוד דברי התנצלות. ואני תפלה ירים ד' קרן עמו, להרחיב צעדם במשלח ידם ועבודתם, והיו לתהילה בארץ על אדמת הקודש.

ישר חילם על בשורה טובה בדבר הבימה. ב"ה אשר נתן בלב יראי ד' וחושבי שמו להסיר את חרפה הגויים הזאת ממושבה חשובה באי"י[11], ובזכות זה ישלח ד' להם את ברכתו מציון ומקודש, לאמץ חילם ולברך את כל מעשי ידיהם.

ע"ד[12] הממונה רפ' סאקאלאוויטש, הנני רוצף בזה מכתב להועד בבקשה שיקימו דבריהם לשלם לו בעד עבודתו. אם יועילו הדברים, ובכל אופן, יטיבו נא חביבי היקרים להודיעני.

ספרי כ"ת[13] הר"ג[14] נ"י[15] אשלח אי"ה[16] ע"י[17] הזדמנות, רק אם הם נחוצים לו יודיעני נא ואשלח ע"י פאצט אי"ה.

והנני בזה ידי"ע[18] דוש"ת[19] באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)

5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ומו"ה - ומורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. בא"י - בארץ ישראל
12. ע"ד - על דבר
13. כ"ת - כבוד תורתו
14. הר"ג - הרב רבי שם שמתחיל באות ג (כגון גרשון / גדליה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. נ"י - נרו יאיר
16. אי"ה - אם ירצה השם
17. ע"י - על ידי
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

כדאי לנסות לשוחח עם הברון רוטשילד בבואו, והרב קוק מבקש שהורוויץ יבוא או ישלח את הרב ידלר. הרב קוק שואל על ספר תורה לעתלית, ומספר שד"ר יפה אינו מתנגד למקווה שם, בתנאי שיהיה בפיקוחו. הבימה בזכרון יעקב סודרה כשורה.

עיקרי הדברים

- פגישה עם הברון.
- מקווה בעתלית.
- בימה בזכרון יעקב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' שבט תרע"ו[4]

כ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7], רב פעלים, אוצר נחמד לתורה ולתעודה, מוהר"י[8] בנימין הלוי שליט"א[9] איש הורוויץ,

שלו'[10] רב.

ע"ד[11] האפשרות לבא בשיחה עם הברון נ"י[12] בבואו הנה, עדיין אין לי דרך ידוע. הדבר בודאי נכבד לנסות. חושב אני שראוי שהדרת כ' יבא הנה אי"ה[13] ביום א' הבעל"ט[14], וכדאי לשבת בשביל כך איזה ימים או אפילו שבוע שלם ואם אי אפשר למר להתעכב כ"כ[15], חושב אני שיבא הר"ב[16] ידלר נ"י, או איזה איש אחר חרוץ ומוחזק לנו בכשרות ואומן לב למטרתנו הקדושה להטבת החינוך, וכשתהיה נחוצה הופעת כת"ר[17] נתלגרף אי"ה.

מה נעשה בדבר הס"ת[18] לתרומיה היצא הדבר אל הפועל למועד המובטח? בא לידי מכתב תודה על החותם והנדפסים.

מד"ר[19] יפה הגיעני מכתב שאינו מתנגד למקוה שם, רק שתהי'[20] תחת השגחתו

מה נעשה עם הרשימות. הלא גם שלי מסרתי לרב"י[21] ואין אומר ודברים

הבימה בזכרון-יעקב ב"ה על מכונה בכשרות ת"ל[22].

איש לרעהו נאמר חזק ודי' אתנו, בעד עמנו ובעד ערי אלהינו.

בכבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[23] באה"ר[24] להריח"ז[25] שליט"א, צרור המור דו"ל[26]. הנ"ל[27]

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. כ' - כבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. ע"ד - על דבר
12. נ"י - נרו יאיר
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. כ"כ - כל כך
16. הר"ב - הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. כת"ר - כבוד תורתו
18. הס"ת - הספר תורה
19. מד"ר - מדרש רבה
20. שתהי' - שתהיה
21. לרב"י - שם אדם - דורש פענוח
22. ת"ל - תודה לא-ל
23. ד"ש - דרישת שלום
24. באה"ר - באהבה רבה
25. להריח"ז - להרב יחיאל ז... - שם אדם
26. דו"ל - דודי לי ("צרור המור דודי לי")
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הטיפולים נמשכים: מים, אמבטיות, מזרקות ושפשוף חשמלי. הרב קוק ישמח אם הרצי"ה ישתתף בספר השנה. האם הרצי"ה החל ללמוד שחיטה? מלונדון הוכרז עם רבנים תענית ציבור בערב ראש חודש אלול על צרות הזמן. 'חודש אלול... יהיה למעיין ישועה'.

עיקרי הדברים

- טיפולים.
- ספר השנה.
- לימוד שחיטה.
- תענית ציבור.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ו מנ"א[2] תרע"ו[3], האראגייט.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. מהלך הרפואה הולך ב"ה למשרים. הד"ר[7] מעסיקני כמעט בכל יום בעסקי רפואה, חוץ משתיית המים, שהם ודאי תדיריים, פעם באמבטאות, פעם במזרקות, פעם בשפשוף אלקטרי. יתן השי"ת[8], בורא רפואות, שיהיה הכל לרפואה שלמה ולתוספת אומץ לתורה ולתעודה.

לנחת יהי'[9] לי אם תשתתף ברעיונותיך הישרים עם הסופרים הנכבדים, הנאמנים לקודש ד' וישראל עמו, בספר השנתי. מצטער אני על אשר טרדותי המעשיות וגם העיוניות-מעשיות מעכבות אותי מהגיון ספרותי של צורך השעה רבת הרעשים, הראויה להתגלות חזון נפש מתוך מעמקי נשמה.

ההתחלתת את לימוד השחיטה, בהתרגלות ההרגשה והעמדת הסכין, או אולי כבר נסית במעשה לשחוט איזה עוף. יהי' לי לרצון כי תרכש לך עוד חד מהני תלת שת"ח[10] צריך שילמד אותם.

מלונדון הודענו יחד סגל חבורת רבנים נכבדים ע"ד[11] תענית ציבור כללי ליום ב', ער"ח[12] אלול הבעל"ט[13], ע"ד הצרות הזמניות, הישראליות והעולמיות. יה"ר[14] שצקון לחש מני מצרי עינוי ודי עמל, יאיר אור ישועה, ושומע תפילה יקשיב ויאזין לקול תפילות עמו העומד על יד דרך שטף המאורעות וצופה לתשועה. בשעה זו אין מכתבך היקר מוכן לפני, ואין הזמן גרמא לחפשו, והנני מוטרד בענינים שונים גם בשבתי במקום המרפא פה. ע"כ[15] הנני כמוכרח לקצר בדברי. חזק, בני יקירי, ואמץ, ועינינו למרום נדלה, ואורים חדשים יגלו ויראו עלינו ועל כל עמו בית ישראל, וירח אלול הבעל"ט, החודש המעודד את הנשמה הטהורה הישראלית מני אז, החודש החותם את מערכי השנה העומדת לעבור, וכל עלילותיה ורשמיה, יהיה למעין ישועה ולמקור ברכה לכל אסירי התקוה ולכל כמהי ישע ופדות, ואנחנו בשם ד' אלהי עולם צור ישראל נזכיר, ומצותיו ישעשעונו, וחידות אמרי קדשו וסוד תנחומותיו יעודדונו וירוממו אותנו ממעל לכל השפלות הנוראה, שהולך ותועה בה המון

לאומים. ברוך ד' יום יום יעמס לנו. כתוב נא בני מחמדי מכל אשר עמדך בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. ד"ש[16] אהובינו מקרביך היקרים, הרבנים החכמים גדולי התורה היראה והמדע, ד' עליהם יחיו, ברב טוב, הם וכל אשר להם לאוי"ט[17].

והי'[18] זה שלו'[19], כנה"י[20] ונפש אביך מצפה לתשועה קרובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הד"ר - הדוקטור
8. השי"ת - השם יתברך
9. יהי' - יהיה
10. שת"ח - שתלמידי חכמים
11. ע"ד - על דבר
12. ער"ח - ערב ראש חודש
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. יה"ר - יהי רצון
15. ע"כ - על כן
16. ד"ש - דרישת שלום
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. והי' - והיה
19. שלו' - שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד הרבנים הכריז על כ' בסיון כיום התעוררות לישועת אחינו בארץ. הרב קוק תמה מדוע הרצי"ה לא שלח מברק. אשתו של מר קמחי נפטרה. מדוע הרצי"ה מקצר במכתביו?

עיקרי הדברים

- יום התעוררות.
- פטירת אשת קמחי.
- בקשה למכתבים ארוכים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ז סיון, עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל עמנו. כה יחנינו השי"ת[6] לשמע ממך ומכל יקירנו באה"ק[7] ובחו"ל[8] בשורות טובות, וששון וגיל ישמיענו, ותחת בשתנו משנה, ישמחנו באור חסדו וישועתו בקרוב.

ת"ח[9] לך יקירי על התמונה אשר הואלת בטובך לשלח. יחנינו צור עולמים ב"ה לראותך בתור האדם המעלה בכל טוב ואושר לאוי"ט[10], במהרה בקרוב בעזרתו ית"ש[11].

פה הסכמנו, ועד הרבנים, להכריז יום כ' סיון הבע"ל[12] ליום התעוררות קדושה, ומעין הזכרת גזירת תענית וזירוז לצאת לישע אחינו באה"ק.

מה היא הסיבה שלא הודעתנו אם שלחת את הט"ג[13] לתמן. היתכן ששלחת ולא קבלת תשובה. כמה מפה קבלו תשובות או ידיעות תלגרפיות. ירחם ד' וישמיענו בקרוב בשורה מרגעת הרוח לשלותם ושלומם.

כמובן הורגז הרבה רוחנו משמועת השבר של ידידנו מר קמחי נ"י[14]. ישלם ד' לו נחומים. תמול הריצותי אליו מכתב תנחומים, סמוך לשמועה. יגדור ד' פרצות עמו, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, וסוכת שלו'[15] יפרס עלינו תמיד.

זה כמה שלא התענגתי במכתב ארוך מאתך, מפורט בעניני קודש וחול, כאשר הסכנת מאז, הואילה נא מחמדי בטובך לבאר לי את הסבה של קיצור כתיבותיך, וגם אם אפשר לשמחנו ולהרגיע קצת את רוחנו ע"י[16] דבריך המבוררים בפרטיות באר היטיב, מכל, מפרטי ענינך בכל הדייקנות האפשרית.

הביע נא לידידנו הרב הד"ר[17] הערץ נ"י את רגשי שמחתי בהודות לד' הטוב על חופשתו. ומה יש עם מעלת הרב ד"ר[18] אי נ"י. ישפת ד' שלו' לעמו וליראיו, ומברכותיהם יבורכו כל בריותיו.

חזק בני ואמץ, בתקוה עליונה המופעת תמיד על דורשי ד' וחושבי שמו. נחזק ונאמץ את לבבנו בבטחון עז אור קודש ונועם חדות ידידי ידידות פאר חי העולמים ב"ה, ובשפעת טובו ישגבנו ישע, ויעודד ענוים בישועתו, וחלקנו עמהם ישים, ואור גאולה וישועה יופיע מהרה על כל אפסי ארץ, ממקור חיי עולמים ממכון הקודש מציון מכלל יופי, ומתוך העבים המכופלים בדק, נהירים יאירו תבל, ומעטה ששון נעטה בקרוב תחת רוח כהה, ואור הגיון תורתו, חכמת ודעת אשר באוצר יראתו הטהורה יחיה רוחנו לעשות חיל, ברב עז ותעצומות, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך, מיחל לחסד אל כל היום,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. ית"ש - יתברך שמו
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הט"ג - הטלגרמה
14. נ"י - נרו יאיר
15. שלו' - שלום
16. ע"י - על ידי
17. הד"ר - הדוקטור
18. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** מלך בריטניה (ליום הולדתו)

בשובו מבית הכנסת הגדול בירושלים, שבו התפללו לשלום המלך, הרב קוק מוסר לו את רשמי התפילה וברכה מציון.

עיקרי הדברים

- תפילה לשלום המלך.
- ברכה מציון.

נוסח האגרת

ב"ה. יום לחדש תר"פ[1] הוד מלכותו מלך בריטניא. בשובי כעת מבית הכנסת הגדולה אשר בעיר הקודש אשר במקהלות עם, ברוח של חדות קודש, התפללנו לשלוי[2] הוד מלכותו, ולאריכות ימיו ורוממות ממלכתו הנשאה ולשלוי[3] משפחתו הרוממה. ביום השמחות של הולדתו הנכבדה, הנני מוסר להוד מלכותו את רשמי רוממות הקודש של כל עדותינו, אשר מלאו את לבבינו בעת התפילה הרוממה. והננו מלאים בטחון שהברכה היוצאת מציון מעם ד' יושב ציון תחול במלואה על הוד מלכותו ומשפחתו וממלכתו הגדולה, ולנצח יברכהו זעיר שם. ברית בין הכתרים. בזמן. שלח לעמו. עם ישראל על אדמת קדשו השבה להיות ביתו הלאומי תחת דגל הוד מלכותו. עבדו הנכנע, הרב הראשי קוק

---

1. תר"פ – השנה תר"פ (1919/1920)
2. לשלוי – לשלום
3. ולשלוי – ולשלום

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' אייר תרפ"א **נמען:** חתנו יונה מירקין ובתו (בצירוף מכתב מאביו)

אביו כותב על ביקור קרובים ועל מינוי אביגדור למלמד בתלמוד תורה 'עץ חיים'. הרב קוק: הם מצטערים על עיכוב מכתבי צבי יהודה. השיבוש בעניין כ' בסיון נפל על ידי הכותב שטעה ונחפז; האסיפה הכריעה רק שאין להקפיד על קביעת התענית ביום ראשון, כי יש חולקים.

עיקרי הדברים

- מכתב האב.
- דאגה לצבי יהודה.
- שיבוש בפרסום על תענית כ' סיון.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום א' לחדש אייר שנת תרפ"א[2] [נכתב לר' יונה מירקין]

ברכת שלו'[3] ושלוה לכבוד חתני האהוב ולרעיתו בתי הכבודה והשולמית שליט"א[4] אחדשה"ט[5],

קבלנו מכתבכם אחרי חיכינו עליו זה שבועות וב"ה[6] על שלומכם, כן ב"ה אתנו כולנו החוה"ש[7], יום ה' באו הנה ב"א מר ש"ח ובנו נחום ודבורה שליט"א גם חי' מולמאן ארחה לחברה אתם, אביגדור נתקבל למלמד בת"ת[8] עץ חיים ומכירים פעלו לטוב, יעזר נא ד' שיוכלו לעשות החתונה למז"ט[9], הננו נבוכים מאוד מהעדר מכתב מצב"י[10] שליט"א ירחם ד' וישמחינו מעצבונינו, מקשי הכתיבה עלי ע"כ[11] הסתפקו נא בדבריו אלו המעטי ד' לבשר ולהתבשר אך טוב כנפשכם ונפש א"ח[12], שלמה זלמן הכהן קוק גם זאת לטובה דורשת שלומכם. שלו' לכם אהו"נ[13] היקרים ב"ה על החוה"ש אשר עמנו יזכנו השי"ת[14] לראות בקרוב כת"י של צב"י[15] שי'[16], שאנו מלאים צער מעיכוב מכתביו, השיבוש ע"ד[17] יום כ' סיון נפל ע"י[18] הכותב, שטעה ורצה להציל את כבוד הרבנות, ונכשל בהחפזו, האסיפה היתה נכבדה של רוב רבני ירושלים, וחלילה לחשוב שהם טעו בדבר שתנוקות יודעין, הפרטי כל היה בקצרה שאין להקפיד על קביעות התענית ביום א', שיש חולקים לפי [מ"י] דתענית.

וחשב בהחפזו שמדבר ע"ד דחוי, ישמחנו ד' ויחונו בישועתו בקרוב, אחיכם נאמנכם

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. וב"ה - וברוך השם
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. בת"ת - בתלמוד תורה

9. למז"ט - למזל טוב
10. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
11. ע"כ - על כן
12. א"ח - אלקים חיים ("אלו ואלו דברי א"ח"); "שא"ח": שאינו חייב
13. אהו"נ - אהוב נפשי
14. השי"ת - השם יתברך
15. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
16. שי' - שיחיה
17. ע"ד - על דבר
18. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרפ"ב **נמען:** החפץ חיים (ר' ישראל מאיר הכהן) והרב חיים עוזר גרודזנסקי

הרב קוק מצטרף לתענית ציבור בערב ראש חודש אלול ויפרסם אותה בארץ. הרב קוק מבקש שיזהירו את עסקני 'אגודת ישראל' בארץ, הנסמכים עליהם, להיזהר ממחלוקת, מלשון הרע ומביזוי תלמידי חכמים.

עיקרי הדברים

- הצטרפות לתענית.
- הזהרת עסקני האגודה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] יוד מנ"א[2] פ"ב

שלו'[3] וברכה לכבוד רחימי לבאי, הרבנים הגאונים הגדולים, פארי הדור כקש"ת[4] מו"ה[5] ישראל מאיר הכהן ומו"ה[6] חיים עוזר גראזינסקי שליט"א[7] אחדשה"ט[8] באה"ר[9]

הגיעני מכתב קדשם, בצרוף קול-הקורא, ע"ד[10] גזירת ת"צ ליום ער"ח[11] אלול הבעל"ט[12], והנני ג"א[13] מכאן מצטרפים לדבר מצוה רבה, ונפרסם בעזה"י[14], את הודעת התענית והתעוררות התשובה באה"ק[15] ובארצות הסמוכות, כדברי הדר"ג[16] שליט"א, והשי"ת[17] יאזין שועתנו, וישיב לב אבות על בנים, וכלנו יחד שכם אחד נזכה לשוב בתשובה שלמה לפניו, וימהר ויחיש לגאלנו ולקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ, ויתקדש שמו הגדול על עמו ועל נחלתו בב"א[18]. מידי דברי, אמרתי להזכיר לכ"ג, שראוי ונכון יהי'[19] אם יזכירו את אלה העוסקים פה, בענין אגדת-ישראל, שהם נסמכים הרבה על גדולי חו"ל[20], שיזהרו ממחלוקת, מלה"ר[21] וביזוי ת"ח[22]. ויהיו דבריהם כדברי חכמים בנחת נשמעים, אקוה שדברי קדשם יעשו רושם, וברכת ד' עליהם תבא.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר, כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24], קשור באהבתם ודוש"ת[25] בכל לונ"ח[26], מהר הקדש מירושלים.

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שלו' - שלום
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מו"ה - מורנו הרב
6. ומו"ה - ומורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"ד - על דבר
11. ער"ח - ערב ראש חודש
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

13. ג"א - גם אני / גם אנו
14. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
15. באה"ק - בארץ הקודש
16. הדר"ג - הדרת גאונו
17. והשי"ת - והשם יתברך
18. בב"א - במהרה בימינו אמן
19. יהי' - יהיה
20. חו"ל - חוץ לארץ
21. מלה"ר - מלשון הרע
22. ת"ח - תלמידי חכמים
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
26. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תשרי תרפ"ג **נמען:** הרב ש"י פינקלשטיין, בראונסוויל

שבח לקונטרסיו בהלכה ובאגדה. בהלכה: האיסור לנשק בניו בבית הכנסת (ספר חסידים רנה) כולל גם קטנים, והרמ"א נקט 'אורחא דמילתא'; יש בזה גם עניין כבוד הרב, ואין להתיר לנשק בנים גדולים בבית הכנסת.

עיקרי הדברים

- שבח לקונטרסים.
- הלכה: נשיקת בנים בבית הכנסת.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. י"א תשרי תרפ"ג[2]

שלו'[3] וברכה באה"ר[4] לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם בתו"י[5] איש האשכולות מוהרש"י[6] פינקלשטיין שליט"א[7]

האבד"ק[8] בראנזוויל יצ"ו[9] אחדשה"ט[10] באה"ר זה לי ירחי מספר שקבלתי את מכתבו היקר, עם קונטרסיו היקרים חלק מכתי"ק[11] בדברי תורה בהלכה ואגדה. ומתוך ריבוי הטרדות לא מצאתי שעה מוכשרת לעבור עליהם. רק עתה שפקדני בלוחות שניות, אצלתי זמן לעבור על דבריו היקרים, ואימא לפעליו טבא ישר, כי חכו ממתקים ומחמדים, רעיונותיו מזהירים ומבריקים ותוכם רצוף אהבת השי"ת[12] ואהבת התורה והמצוה. [אף דלגבי דינא דאיסור לנשק בניו הקטנים נלע"ד[13] דאורחא דמילתא נקיט הרמ"א[14], שהרי במקורות הראשונים, וביחוד בד' ספר חסידים סי'[15] רנ"ה כתב סתם לא ינשק אדם בביהכ"נ[16] את בנו, נראה דלא חלקו בין גדול לקטן, והכל בכלל האיסור, וכ"נ[17] מדמסיים שם בס"ח ולא בביתו לפני רבו, נראה דחוץ מהענין שלא להראות אהבה אחרת חוץ מאהבת השי"ת, יש בזה משום נגד אימת וכבוד הרב, ובזה אין חלוק כנראה בין גדול לקטן, ואולי גם מה שכתב בנו ג"כ[18] אורחא דמילתא נקט, וה"ה[19] דלאחרים ג"כ אסור לנשק בפני רבו, וה"ה בביהכ"נ. ואולי יש בזה חלוקי דעות בין האגודה ותי' ב"ז[20] שאינם כעת ת"י, ובין דעת ס"ח. ועכ"פ[21] נראה שאין לחלק למעשה בזה להתיר לנשק בנים גדולים בביהכ"נ, כד' כת"ר[22] שליט"א].

ויהי ד' עמו ויפוצו מעינותיו חוצה לתורה ולתעודה וירומם אף ינשא בנפשו היקרה ונפש ידידו דוש"ת[23] באה"ר מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה

5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מוהרש"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, י (למשל: שמואל + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האבד"ק - האב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. מכתי"ק - מכתב ידו הקדושה
12. השי"ת - השם יתברך
13. נלע"ד - נראה לעניות דעתי
14. הרמ"א - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א (למשל: משה + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. סי' - סימן
16. בביהכ"נ - בבית הכנסת
17. וכ"נ - וכן נראה
18. ג"כ - גם כן
19. וה"ה - והוא הדין
20. ב"ז - דורש פענוח
21. ועכ"פ - ועל כל פנים
22. כת"ר - כבוד תורתו
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (סיון תרפ"ג) **נמען:** הנציב העליון, סר הרברט סמואל

הרב קוק מגיש את סדר התפילה שהכין ליום הולדת המלך, ומביע נאמנות לממלכה, שהרב קוק מקווה שנועדה 'לצמיחת קרן ישועה לבית ישראל'.

עיקרי הדברים

- סדר תפילה ליום הולדת המלך.
- נאמנות לממלכה.

נוסח האגרת

הוד מעלתו הנציב העליון לא"י[1] סיר הרברט סמואל ירום הודו, אתכבד נא אדונינו להגיש לפני

הדרת כבודו הנעלה את סדר התפלה אשר הכינותי לכבוד יום הנועד לשמחת הולדת הוד מלכותו מלך בריטניא ירום הודו, אשר ברגשי קדש ובכונה חודרת התפללנו והודינו לד' הטוב בעד שלום ה' מ' המלך וממלכתו הנשאה ובעד שלום ה' מ' אדוני ואשרו. יקבל נא בזה אדוני הוד מעלתו את רגשי הכנעתי ואמונת רוחי ורוח כל היהדות הארצי-ישראלית להוד מלכותו אדונינו המלך ירום הודו ומסירתנו הנאמנה להצלחת הממלכה הגדולה ממלכת בריטניא האדירה שאנחנו מקוים שהיא נועדה מאת ההשגחה העליונה למלא את התפקיד של צמיחת קרן ישועה לבית ישראל, כדבר ד' ביד עבדיו הנביאים למען תהיה מציון ישועה לכל אפסי ארץ כעתירתנו הנאמנה וכשאיפת הוד מעלתו האידיאלית.

והנני אדוני עבדו הנאמן מאד

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. לא"י - לארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרפ"ד - ניו יורק **נמען:** המשורר ר' י"ח לעוויט

הערות על הצעותיו: אין להגיה 'תעלתנו' במקום 'תהלתנו' בברכת רפאנו, כי מקורה בירמיה יז יד. 'רוב ממזירין פקחין' - אולי 'קפחין', כלשון 'מקופחין והולכין'. בברכת 'בצלם דמות תבניתו' אין צורך לתקן; לפי הרמ"ק 'תבנית' נעלה מצלם ודמות. וביאור דברי הר"ן בשבועת שומרים.

עיקרי הדברים

- 'תהלתנו'.
- 'ממזירין פקחין'.
- 'תבניתו'.
- דברי הר"ן.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ה' אלול פ"ד פר-רכב"י[2] נוי יורק

ידידי היקר הרה"ח[3] הסופר והמשורר הנשגב מוהרי"ח[4] לעוויט שליט"א[5]. שלו'[6] וברכת השנים באה"ר[7]. אחדשה"ט[8]

יסלח נא על איחור תשובתי על מכתבו היקר, מפני טרדותי וחולשות הבריאות שעכבה אותי עד כה, והנה נשלח אלינו איזה חוברות ממה שנמצא עמנו פה ונקבלם ברצון ומאד אשמח על אשר אמצא בכת"ר[9], חבר ומודע להגיוני לבבי ושאיפתי, לתחיית עם ד' על אדמת קדשו בכל הדרת תפארתנו מאז. וע"ד[10] הערותיו, א. הגהתו בלשון ברכת רפואה, תעלתינו במקום תהלתינו רחוקה בעיני, כי הלא היא לקוחה מלשון הפסוק ירמי' י"ז י"ד, שכתובה כולה בלשון יחיד שהפכוהו חז"ל[11] בתפילה בלשון רבים. בטח לבי שאין כבודו רוצה לעסוק בהגהת המקרא כדרכי המחדשים חדושי רוח, ובפרט שראיה מן חתימה איננה בהכתוב. ב. הגהתו ע"ד[12] הירושלמי שלהי קדושין "רוב ממזירין פקחין", שצ"ל[13] "קפחין", הנה הגיה כן בהגהות לירושלמי דפוס קראטשון, אלא שפי' בעלי חימה. ואם נסכים להגהה זו י"ל[14] שהם מתקפחים מן העולם, כלשון המשנה שם וקפחתי את פרנסתי, וכ"ה ביומא פ"ג ע"ב[15] איזה פעמים. וכדאמרי' התם ובספ"ג[16] ובבלי יבמות ע"ח, דממזר שאינו מפורסם לא חיי והן מקופחין והולכין, וקרוב לכל זה הוא לשון המשנה לקפח את בני, דרבי טרפון אהלות פט"ז[17] מ"א, הובאה שבת י"ז ע"א[18] וב"מ[19] פ"ה ע"א, שהי'[20] מקפח את בניו.

ועצם הענין א"צ[21] להגהה עפ"ד[22] חז"ל סנהדרין פ"ה ס"פ[23] בן סו"מ[24] משחרב ביהמ"ק[25] נטלה טעם וכו'[26] ונתנה לעוברי עבירה, וידוע שכח החיים בהתגברם, גם לכוחות הרוחניים ממנו תוצאות, ואל"ה[27] בזה. ג. להגיה בהברכה "תבונתו" קשה שאינו מתאים לצלם דמות, ונראה שהמסדרים מפרשים צלם שבכתוב הצלם החביב שבראו בו בריה חשובה, וא"כ[28] אין כאן כלל כינוי כלפי מעלה. ועפ"ז[29] אפשר לומר ג"כ[30] תבניתו, ואם נבוא להגיה כדי להתאים לדברי הר"מ[31] במו"נ[32] פ"ד מראשון

אולי יש להבין תמונתו, שהוא מקושר יותר אל צלם דמות, והפועל הזה מיוחס כלפי מעלה כמבואר בדברי הר"ם[33] שם, ומקרא מפורש ותמונת ד' יביט. ושיטת הרמ"ק[34] ז"ל[35] בפרדס רמונים, שתבנית היא מושג רוחני עוד יותר מצלם ודמות, ומביא ראי'[36] באמת מנוסח ברכה זו. של בצלם ודמות תבניתו דמשמע שהתבנית הוא יותר נעלה מצלם ודמות עד שהצלם ודמות נערך לו בתור דוגמא. ד. כונת דברי הר"ן[37] שעיקר שבועה נאמר בשומר חנם, שהוא פרשה ראשונה, כתיב רק שבועת ד', ותשלומין כתיבא רק בטוען טענת גנב, דהוא כגנב כדאי' בב"ק[38] פ' מרובה, ונפיק מכלל שו"ח[39] שהרי ישלם שנים כתיב, ובשו"ש[40] שהיא פרשה שני' כתיב תשלומין בגופו בתור שומר שכר.

אפריון אמטי לכבודו על התעניתו בשאיפותי ודי יצליחהו בכל דרכיו ויתברך בכט"ס[41] כנה"י[42] ונפש ידידו מוקירו באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. רכב"י - פאר-רוקאוויי (Far Rockaway, ניו יורק)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מוהרי"ח - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ח (למשל: יעקב + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. בכת"ר - בכבוד תורתו
10. וע"ד - ועל דבר
11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. ע"ד - על דבר
13. שצ"ל - שצריך לומר
14. י"ל - יש לומר
15. ע"ב - עמוד ב
16. ובספ"ג - ובסוף פרק ג
17. פט"ז - פרק ט"ז
18. ע"א - עמוד א
19. וב"מ - ובבא מציעא
20. שהי' - שהיה
21. א"צ - אין צריך
22. עפ"ד - על פי דברי
23. ס"פ - סוף פרק
24. סו"מ - סורר ומורה
25. ביהמ"ק - בית המקדש
26. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
27. ואל"ה - ואי לאו הכי
28. וא"כ - ואם כן
29. ועפ"ז - ועל פי זה
30. ג"כ - גם כן
31. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

32. במו"נ - במורה נבוכים
33. הר"ם - הרב רבי שם שמתחיל באות ם (כגון ם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
34. הרמ"ק - רבי משה קורדובירו
35. ז"ל - זכרונו לברכה
36. ראי' - ראיה
37. הר"ן - רבנו נסים
38. בב"ק - בבבא קמא
39. שו"ח - שומר חנם
40. ובשו"ש - ובשומר שכר
41. בכט"ס - בכל טוב סלה
42. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש תמוז תרפ"ה **נמען:** הרב דוד צבי חן, רב צ'רניגוב

הרב קוק מציע שבתפילתם על קבר רחל יאמרו את מזמור יום רביעי ('אל נקמות') שבע פעמים, אולי עם תקיעות ושלוש עשרה מידות, 'לרומם כבוד שם שמים ולהשפיל קרנות זדים'; ואף שצריך לשים לב לשפלות הדור, 'נקמה במילתא גדולה היא' (ברכות לג א).

עיקרי הדברים

- תפילה בקבר רחל.
- מזמור יום רביעי.

נוסח האגרת

ערב ר"ח תמוז ה'

לכבוד ידידי הרב הגאון הישיש החסיד המפורסם מו"ה[1] דוד צבי חן שליט"א[2]

הגאבד"ק[3] צרניגוב יצ"ו[4] שלו'[5] וברכה באה"ר[6], נתעוררתי להציע קדם כתר"ה[7] שליט"א בדבר תפלת היום יומא דרחמי בע"ה[8],, לרומם כבוד שם שמים ולהשפיל קרנות זדים, שראוי ונכון בהיותו עם חברותא [קדישתא על קבר רחל ע"ה[9] לומר מזמור של יום רביעי בשבת בכונה ז' פעמים, ואולי ג"כ[10] בצירוף תק"ש[11] וי"ג מדות בין פעם לפעם. ואם כי העירותי לעומת דברי חתנו הרה"ג[12] שליט"א בענין עג עוגה, שעלינו לשום לב על שפלות הדור מק"ו מתלמידי דתלמידי דלוי ב"ס[13] ז"ל[14] בירו' תענית פ"ג ה"ח[15], בכ"ז[16] נקמה במילתא גדולה היא בברכות ל"ג א'. והשי"ת[17] יחוס מהרה על שמו הגדול ועל שאר עמו ונחלתו.

יהי'[18] זה שלו' כנה"ר[19] ן ונפש ידידו דוש"ת[20] מלונ"ח[21]

אברהם יצחק ה"ק

1. מו"ה – מורנו הרב
2. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. הגאבד"ק – הגאון אב בית דין קהילת
4. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
5. שלו' – שלום
6. באה"ר – באהבה רבה
7. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
8. בע"ה – בעזרת השם
9. ע"ה – עליו השלום
10. ג"כ – גם כן
11. תק"ש – תקיעת שופר
12. הרה"ג – הרב הגאון
13. ב"ס – בן סיסי (בציון שם); "שאב"ס": שאין בו סכנה

14. ז"ל – זכרונו לברכה
15. ה"ח – הלכה ח' (בציון מקור)
16. בכ"ז – בכל זאת
17. והשי"ת – והשם יתברך
18. יהי' – יהיה
19. כנה"ר – כנפשו הרמה
20. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
21. מלונ"ח – מצפה לנחמת ציון